HALVETİLİK HAKKINDA ÖNEMLİ BİR TÜRKÇE ESER: MUSLİHİDDÎN GIRNATEVÎ'NİN İSTİVÂ-YI TARÎK-İ MUHAMMEDİYYE FÎ SİLSİLETİ'L-'ALEVİYYE'Sİ

Gönderim Tarihi: 30.04.2017 Kabul Tarihi: 30.05.2017

Mücahit KAÇAR*

Öz

Anadolu'da ilk defa Amasya'da ortaya çıkan Halvetilik, Türk insanına en fazla etki eden tarikatlardan biridir. Her sınıf ve zümreden insana hitabeden bu tarikat tasavvuf tarihinde birçok kola ayrılmasından dolayı "tarikat fabrikası" olarak nitelendirilmiştir. Yine tarihte Osmanlı Padişahlarının yarıdan fazlasının bu tarikata mensup olduğuna dair rivayetler, ayrıca yapılan incelemelerde tekke sayısı bakımından diğer tarikatlardan hemen her zaman fazla olması konunun önemini artırmaktadır. Halvetilik birçok araştırmaya konu edilmiş, çeşitli yönlerden incelenmiştir. Fakat bu tarikatın âdâb ve ritüelleri tam olarak ortaya konmuş değildir.

Bu çalışmada, Halvetiliğin âdâb ve ritüellerinden bahseden kaynak bir eser olan *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti 'Aleviyye* tanıtılacaktır. 17. yüzyılda yaşamış olan Muslihiddîn el-Arabî et-Tâ'î el-Endülüsî el-Gırnatevî tarafından kaleme alınan bu eser, Halvetilik âdâbından derli toplu olarak bahseden önemli bir kaynaktır. Çalışmamızda, Halvetiliğin Türk kültüründeki yerine ve konuyla ilgili bilimsel çalışmalara işaret edildikten sonra söz konusu eserin muhtevasına ayrıntılı olarak değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Halvetilik, âdâb, ritüel, Muslihiddîn, Gırnatevî.

An Important Turkish Manuscript Related to Khalwatiyya : İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye of Muslihiddîn Gırnatevî

Abstract

Khalwatiyya, first emerged in Anatolia in Amasya, is one of the religion order of turkey and have the greatest impact on people. Khalwatiyya is divided into

* Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
Associate Professor, Amasya University, Faculty of Sciences and Arts, Department of Turkish Language and Literature. Amasya/Turkey (mukac80@gmail.com).

several branches, so it is called religion orders factory. According to researches, the lodges of this order have always been much more than others. Khalwatiyya,has been the subject of much study and research but the rules of this order has not been fully revealed.
In this work, a reference to the rules and rituals of Khalwatiyya will be introduced in detail. *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti 'Aleviyye* is an important source, referring to the Khalwatiyya, which were obtained by Muslihiddîn al-Arabi al-Ta'i al-Andalusi al-Ghronathi who lived in the 17th century. In our work, the content of the work will be discussed in detail after the mention the place of Khalwatiyya in Turkish culture and the scientific studies on the subject.
Keywords: Khalwatiyya, rules, ritual, Muslihiddîn, Ghronathi.

Giriş

"Günahtan korunmak ve daha iyi ibadet etmek için ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek anlamında bir tasavvuf terimi" olan halvet (Uludağ, 1997) kelimesine dayanan Halvetilik, Ömer el-Halveti'ye (ö. 800/1398) nisbet edilmekte olup İslam dünyasının en yaygın tarikatı olarak kabul edilmektedir (Uludağ, 1997). Bu tarikatın ortaya çıkışı, silsilesi ve Anadolu'ya yayılışı hakkında birçok çalışma mevcuttur. Fakat bizim çalışmamızın temel konusu Halvetiliğin silsilesi ile âdâb ve ritüelleri hakkında kaleme alınmış kaynak bir eseri ayrıntılı olarak tanıtmak olduğundan, aşağıda konuyla ilgili kaynaklardan (Aşkar, 1999; Serin, 1984; Uludağ, 1997; Budak, 2014) derlenmiş olan temel bilgilerin verilmesiyle yetinilecektir. Bu temel bilgilerin alındığı kaynaklara metin içinde ayrıca işaret edilmeyecek, fakat çalışmamızda ayrıca değineceğimiz hususlar için kullandığımız kaynaklar belirtilecektir.

Ebu Abdullah Sirâcettin Ömer b. Ekmelettin Lahci Halvetî tarafından kurulan bu tarikatın Halvetilik adını almasının sebebi şeyhinin "Halvetî" olarak anılmasıdır ki bunun da arka planında kendisinin sık sık uzlete çekilerek çok fazla ibadet ve zikirde bulunmasıdır. Halvetiyye'nin kurucusu Ömer el-Halvetî olsa da tarikatı yayıp büyüten Yahyâ-yı Şirvânî (ö. 870/1466) olmuştur. Bu nedenle de kendisi Halvetilikte "Pîr-i Sânî" olarak tanınır. Halvetî tarikatını yeniden yapılandırıp yaydığı için Halvetiliğin kollarının hepsinin başında onun ismi bulunur. Yetiştirdiği halifeler tarikatı İslam dünyasının pek çok yerinde tanıtarak yaymışlardır. Onlar sayesinde Halvetilik Anadolu,

İran, Azerbaycan, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlar gibi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

Halvetiliği Anadolu'ya ilk kez getiren kişi, Pîr İlyas el-Amâsî'dir. Amasyalı meşhur bir âlim olan bu zât, Ankara savaşından sonra Timur tarafından Şirvan'a gönderilerek kendisine orada kadılık ve müderrislik görevleri verilmiştir. Bir müddet sonra burada Yahyâ-yı Şirvânî'nin de şeyhi olan Sadrettin Hıyavî'ye intisap ederek onun müritleri arasına girmiştir. Anadolu'da Halveti tarikatı adına kurulan ilk tekke Pîr İlyas'ın Amasya'daki Gümüşlüoğlu Tekkesidir. Fakat Halvetî tarikatının Anadolu da geniş kitlelere ulaşmasını sağlayanlar yine de Yahyâ Şirvânî'nin halifeleridir.

Halvetilik II. Bayezid devrinde Cemâliyye kolunun kurucusu Cemâl Halvetî sayesinde İstanbul'da yayılmış, İstanbul'daki ilk Halvetî tekkesi olan Koca Mustafa Paşa Âsitânesi (Sümbül Efendi Dergâhı) tarikatın gerek İstanbul'da gelişmesinde gerekse Balkanlar'a taşınmasında önemli görevler üstlenmiştir.

Halvetilik, Rûşeniyye (kurucusu Dede Ömer Ruşeni, ö. 822/1487), Cemâliyye (kurucusu Cemâl-i Halvetî ö. 899/1494). Ahmediyye (kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn, ö. 909/1504) ve Şemsiyye (kurucusu Şemseddîn Sivasî, ö. 1005/1597) şeklinde dört ana kola ayrılmış ve bu kollardan da çeşitli şubeler meydana gelmiştir. Bu tarikat tasavvuf tarihinde birçok kola ayrılmasından dolayı "tarikat fabrikası" diye nitelendirilmiştir.

Halvetilik birçok araştırmaya konu edilmiş, çeşitli yönlerden incelenmiştir. Örneğin yakın zamanda Eskişehir ve Bakü'de aynı anda ortak bir Halvetilik Sempozyumu düzenlenmiş, sempozyumda 60 bilim insanı konuyla ilgili bildiri sunmuşlardır (Söylemez ve İçli, 2013). Fakat sempozyumda satır aralarında değinmek dışında doğrudan Halvetiliğin âdâb ve ritüellerinden bahseden bir bildiri sunulmamıştır. Konuyla ilgili diğer bilimsel çalışmalarda da Halvetiliğin başka meseleleri ve Halvetî ileri gelenlerinin eserleri ele alınmıştır. Makale konumuzla ilgili derli toplu tek çalışma Mustafa Tatçı'nın Halvetiliğin Şa'bâniyye kolunun âdâbını ele alan 2013 yılında yayımladığı çalışmasıdır. Bunun dışında konuyla doğrudan ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu sebeple aşağıda ayrıntılı olarak tanıtacağımız *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye*, Halvetiliğin âdâbı konusunda yazılmış Türkçe bir eser olması bakımından önem arz etmektedir.

İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye

1- Yazarı

Halvetiliğin silsilesi ile âdâb ve ritüelleri hakkında kaleme alınmış kaynak bir eser olan *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye*, Muslihiddîn el-Gırnatevî tarafından kaleme alınmıştır. Yazar kendisinin tam ismini eserin 57b sayfasında "Bu abd-i kâsî a'nî Muslihiddîn el-Arabî et-Tâ'î el-Endülüsî el-Gırnatevî" şeklinde vermektedir. Eserin yazarı hakkında tarafımızca yapılan kaynak taramasında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Süyûtî'nin Hz. Peygamber 'in mucizelerine dair rivayetleri bir araya getirdiği hacimli eseri olan *el-Hasâisü'l-Kübrâ*'sının (Yavuz, 1997) Süleymâniye Kütüphanesi Nuruosmaniye 799 numarada kayıtlı bir tercümesi de yine Muslihiddîn Gırnatevî adına kayıtlıdır. Bu eseri incelediğimizde, mütercimin kendisini bu eserdeki gibi "Muslihiddîn el-Arabî et-Tâ'î el-Endülüsî el-Gırnatayî [1b]" şeklinde tanıttığını görmekteyiz. Her iki eserde de yazarın kendisini bu künyeyle tanıtması ve iki eserde de yazarın şeyhi olarak Abdulmecîd Sivasî'yi anması bu iki eserin de aynı kişi tarafından yazıldığını göstermektedir. Bahsi geçen bu ikinci eserinin ismini "*Kitabu'l-Fusûl Fî Tercemeti Hasâisi'r-Resûl*" koyan yazar, eserinde Sultân Ahmed'i övmekte ve bu eseri Hicrî 1023 senesinin Muharrem ayının başında (Şubat 1614) yazdığını ifade etmektedir.

Çalışmamıza konu edindiğimiz *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye*'nin bir yerinde yazar, şeyhi Abdulmecid Sivasî'nin H. 1049/1639 tarihinde öldüğünü belirttiğine göre yazarın en azından bu tarihten sonra öldüğünü söyleyebiliriz. Bu durumda elimizdeki birinci eserini 1614 yılında yazan Muslihiddîn Gırnatevî'nin -o tarihlerde en azından 25-30 yaşında olması gerektiğini düşünürsek- 16. yüzyılın sonunda (muhtemelen 1585 ve sonrasında) doğduğunu; ikinci eserini de 1639'dan sonraki bir tarihte -ilk eserinden en az 25 yıl sonra yazdığına göre -17. yüzyılın ilk yarısının sonlarında (1650?) öldüğünü tahmin edebiliriz. Muslihiddîn Gırnatevî hakkında, elimizde bundan başka bilgi bulunmamaktadır.

2- Eserin Nüshası

Eserin bilinen tek nüshası, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 1220/1 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Halîl b. İbrâhîm isimli biri tarafından H. 1060 Zilhicce'sinde/Kasım-Aralık 1650 istinsah edilmiştir. 58 varaktan oluşan eser, nesih hattıyla kaleme alınmış olup her sayfasında 13 satır

yer almaktadır. Eserin 1b-31b sayfaları kırmızı renkli mürekkeple çerçeve içine alınmıştır.

3- Eserin Muhtevası

İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye, Halvetilik hakkında bilinmesi gerekenleri bir araya getiren derli toplu bir eser görünümündedir. Muslihiddîn el-Gırnatevî, böyle bir eseri yazma amacını eserin sonunda (57b-58a sayfalarında) yer alan sebeb-i te'lîf başlığında dile getirmektedir. Buna göre Muslihiddîn el-Gırnatevî bir gün rüyasında Hazret-i Ali'nin elinde nurlu bir top görür. Hazret-i Ali'den birçok tazarru ve niyazla bu topu istemesi üzerine kendisine nurlu top ihsân edilir. Eline aldığında topun üzerinde "istivâ-yı tarîk" yazıldığını görür. Uykudan uyanınca bu rüyanın manasının nasıl ortaya çıkacağını düşünmeye başlar. Birkaç gün sonra, birisi kendisinden Halvetiyyenin temel esaslarını ve virdlerini muhtasar bir şekilde anlatan bir risale yazmasını rica eder. Kendisi de böyle bir eser kaleme alır ve bunun gördüğü rüya üzerine ortaya çıktığını düşünerek eserine *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'Aleviyye* ismini verdiğini söyler. Sebeb-i te'lîfin ilgili kısmı şöyledir:

Sebeb-i Te'lîf-i risâle oldur bir gice tarîk-i Hakkun rehberi ismi dinilmez bu kullarına iltifât idüp lutf itdiler. Ve tarîk serdârı ve ilm-i ledünnî serveri ya'nî hazret-i Alî kerremallâhu vechehû ve radıyallâhu te'âlâ anhu bu bendelerine himmet idüp gördüm ki elinde bir altun top-ı pür-nûr elden ele tutup atar. Bu abd-i kâsî a'nî Muslihiddîn el-Arabî et-Tâ'î el-Endülüsî el-Gırnatevî ve tazarru' idüp diledüm niçe nâz u istiğnâdan sonra ihsân idüp bu kullarına inâyet itdiler. Elüme alup gördüm ki üzerinde İstivâ-yı Târîk diyü yazılmış. Cân-ile kabûl idüp içinde münderic olan inâyât zuhûrına muntazır oldum. Birkaç günden sonra bir tâlib-i hak -tebelleğehullâhu kâsiyete'l-emed ve asamehu bi-nâsiyeti'l-ebed- bu abd-i kemterden bir muhtasar üslûb üzere tarîk-i Halvetiyye tarîki ne üzere binâ ve nice evrâd üzere muktedâ oldılar bir mezc-i müfîd ve bir pusla-i sedîd olsa ki andan şaşmayam. Pes bu fakîr-i ilallâhi'l-vedûd ol tâlibe maksûd içün kalem elüme alınca şu risâle-i ûlâ geldi ve hazret-i Alî buyurduğı hâtıra geldi. Ol eclden ötüri İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti 'Aleviyye diyü ad virildi [57b-58a].

1b sayfasından başlayan eserin baş tarafında kırmızı renkli mürekkeple yazılmış "*Hâzâ Kitâbu İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye Fî Silsileti'l-Aleviyye*" ibaresi yer almaktadır. Eser Cenâb-ı Hakk'ın ve Hazret-i Muhammed'in övüldüğü dokuz satırlık Arapça bir girişle

başlamaktadır. Daha sonra yazar "*Eyyuhe'l-âşık ve ey râh-ı râhat-i cinânîye şevîk! Bilgil ki …"* şeklinde doğrudan bir giriş yaparak, Halvetilik yoluna giren kimsenin yerine getirmesi gereken birçok şart olduğunu ve bu yolun büyük şeyhlerinin uygulamalarını taklit edip onlara benzemeye çalışarak Allâh'ın bu kullarına verdiği güzelliklere nail olunabileceğini belirtir.

"Eyyuhe'l-âşık ve ey râh-ı râhat-i cinânîye şevîk! Bilgil ki tâife-i Halvetiyye ve sâlikân-ı katâr-ı silsile-i Aleviyyenin şerâyit-i kesîresi ve evrâd-ı me'sûresi ve meşakkat-i mâ-lâ-yuhsası olup sünnet-i meşâyih üzere her işde öykünüp ve âdâb-ı şerîflerin pîşe idinmek lâzımdur. Tâ ki cümle evrâd u ezkâr ve teveccüh ü efkâr min füyûzâti Samedânî ve cezebât-ı Rahmânî anlara teşebbüh itmekle hâsıl ve anlara olan inâyete nâil olavuz [2a]"

Bu bölümde, tarikata girecek kişinin öncelikle şeriat dairesindeki uygulamalarda problemi olmaması gerektiğini vurgulayan yazarın tavrı, "şeriat, tarikat, hakikat" şeklinde sıralanan tasavvufî anlayışa uygundur. Ayrıca yazar, kişinin ehl-i sünnet vel cemâat inancına sahip olması ve hangi mezhepteyse o mezhebin imamını ciddi şekilde taklit etmesi gereğini vurgularken, başka hak mezheplerin imamlarının uygulamalarının da taklit edilebileceğini ifade eder:

Evvelâ sâlik-i tarîk-i hak olan kimesneye gerekdür ki ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdı üzere ola. Kankı mezheb üzere ise ol mezheb üzere olup imam-ı mukalledi eger Ebû Hanîfe eger gayri cidd-i tâm üzere ola. Bu dahi câ'iz fülan imâm mezhebinde dimeye hemîn kendine lâzım göre [2a].

Bu cümlelerden sonra tarikata giren kişinin şeyhine mutlak şekilde teslim olması gereği üzerinde duran yazar, tasavvufî anlayışta çok vurgulanan "ölü kimsenin cenaze yıkayıcısına teslim olması gibi şeyhe teslim olmak" anlayışını dile getirerek şeyhe sonsuz güven ve teslimiyet duyulması, hatta şeyhin "kendini yüksek yerden at" demesi karşısında bile tereddüt edilmeyecek şekilde şeyhe bağlanılmasını söyler..

Dahi şöyle niyet ide kim tarîk-i meşâyihde cân[ı ve]nefsi ve mâlı ve rûhı ve kalbi ve aklı cümle ihlâsla teslîm idüp şöyle meyyit gassâl elinde nice ki bir hareketi yok ise öylece bir vechle irâdet ve bir hareket zuhûr itmeye. Farazâ niyetin şöyle muhkem ide kim eger bana şeyh teklîf iderse fülân yüksek yerden kendüni at atarım diyüp muhâlefet itmeye. Bundan sonra tarîk-i meşâyihde ne gûne bana teklîfât-ı şâkka ve ibâdât-ı müte'addide var ise cümlesin şevk-i azîm ve cerâ'at-i cesîm ile azîmet-i kalb idüp ölmek vardur dönmek yokdur diye. [2b]

Şeyhine bu şekilde bağlanan müridin şeyhin verdiği virdleri ve söylediği ibadetleri yerine getirmek suretiyle artık manevi mertebeleri

aşmaya hazır olduğunu ifade eden yazar, bu mertebeye gelen kişinin dışının şeriatle içinin de tarikatle temizleneceğini söylerken aynı zamanda müridin artık Kur'an'ın yaşayan hâline dönüşmeye yani insan-ı kâmil olma yolculuğuna çıkmaya hazır olduğunu da belirterek bu kişiye tarikat âdâbının arz edilebileceğini belirtir:

Öyle olıcak vücûd-ı insânı Kur'ân'a muvâfık u mutâbık olıcak الانسانوالقرآنتؤمان[1] *mâ-sadakasına karîb ve sefîne-i necâta râkib ve nefs-i emmâreye gâlib ve tarîka râgıb u tâlib olduğın göricek gerekdür ki mürîd-i hak olan kişiye cümle âdâb-ı tarîk arz olına [2b].*

Bu bölümden sonra Halvetilik âdâbı hakkında geniş açıklamalarda bulunulmaktadır. Aşağıda bu açıklamaların her biri kendi içinde maddeler halinde ele alınarak özetlenecektir.

Nefsini hesâba çekmek: Halvetilik yoluna giren kişinin dikkat etmesi gereken ilk husus insanların mallarını ve ırzlarını gözetmesi ve kendisinde hiç kimsenin hakkının kalmamasına gayret etmesidir. Mürit, kıyamet gününde kendisinden hesap alınmadan evvel kendisi kendi nefsini her gün hesaba çekmelidir:

Evvelâ tarîk-i hakka sâlik olan kimesneye lâzımdur ki cemî' hukûk-ı nâsı mâlen ve ırzen gözedüp kendü de alâ kadri't-tâka sa'y idüp mümkin olduğı mertebe hiç kimsenün bir habbesin ve bir zerresin komayup حاسبواقبلاانتحاسبوا[2] *mûcebince kendü nefsinden muhâsebe ala ve her ne gûne kusûr bilür ise eger muâmelât ve eger ibâdât husûsunda zecr idüp istikâmete döndüre. Ve dinilen üzere şer'-i şerîfün ahkâmını hoş görüp fi'len ve i'tikâden mukîm ola [3b].*

Nefis mücadelesi: Muslihiddîn Gırnatevî, nefisle mücadelenin nasıl olması gerektiğini de ayrı bir bölümde anlatmaktadır. Bu bölüme nefisle mücadeleyi düşmanla savaşmaya benzettiği bir örnekle başlamaktadır. Hazret-i Peygamberin Tebük Savaşı dönüşünde söylediği rivayet edilen "Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz" şeklindeki meşhur hadisinden hareketle bir benzetme yapılmaktadır. Buna göre bir savaşçı nasıl ki her an düşmanını gözlüyor ve onun saldırılarına karşı uyanık davranıyorsa mürit de nefsini düşman bilmeli ve çok büyük bir dikkatle nefsin ve şeytanın her türlü vesvese ve kötülüğüne karşı savaşmalıdır:

---

1 İnsan ve Kur'ân ikizdir.

2 Hesaba çekilmeden evvel kendinizi hesaba çekin.

Ve dahi gerekdür ki çü tevhîde mübâşeret eyleye şol şahs misâli gibidür ki yağlı tuman giyüp nefs ü şeytânı güreş meydânına okuyup el kakar. Ma'lûmdur ki öyle da'vâ iden karşusına hasm mukarrerdür. Yâ derd-mend insân ne eylesün iki hasm ile ki ikisi bile ol mertebelerinde kendüye görinmezler. Öyle dikkat-i azîm ve sa'y-i mukîm ve isti'mâl-i âlât-ı cenge müdâvîm olup cerâ'at-i cesîm ile ikdâm ve kendüye şöyle himmet ü i'tikâd eyleye kim bu kârı tamâm idüp cümle düşmâna gâlib olup ne kuttâ'-ı tarîk ve ne vâdiyy-i amîk ve ne gayri mevâni' ü tavârık eger cibâl ü beriyye-i nefs-i hasîse ve eger evsele-i şeytâniyye eger lusûs-ı iblisiyye hiç birisi bana mâni' olamaz. Elbette Ka'be-i zât hac iderüm önüme geleni öldürürüm diye. Ve ümîdi havfına gâlib ola. Çünki gazâ-yı asgarda ola gelmişdür meselâ yarın cenk olsa gerekdür. Giceden er kalkup ceng yarağın görüp mehîb olurlar [3b-4a].

Nefisle mücadeleyi gazâ-yı ekber olarak niteleyen yazar, Halvetilikte gece ibadetlerinin nasıl yapılması gerektiği konusunda da açıklamalarda bulunur. Buna göre mürit, gece yarısından sonra kalkıp abdest almalı ve eğer vitir namazı kılmamışsa vitirle birlikte toplam 15 rekat gece namazı kılmalıdır. Kendisinde bunu yapacak güç bulamıyorsa vitirle beraber en az 9 rekat namaz kılmalıdır. Namazdan sonra başını secdeye koyarak gözyaşları ve yakarışlarla kırk bir kere "Senden başka İlâh yoktur. Sen Sübhan'sın (herşeyden münezzehsin). Muhakkak ki ben, zalimlerden oldum." âyetini okumalıdır. Sabah namazı vakti girene kadar bu şekilde ağlayarak nefsinin kusurlarından ve vaktinin boşa geçirmekten dolayı tövbe istiğfar etmelidir. Bunları da Allâh'ın kendisini bağışlayacağını umarak yapmalıdır. Yoksa ümitsizliğe düşüp "acaba Allâh beni affeder mi" düşüncesine kapılmak yanlıştır; bu fikirden kurtulmak gerekir.

Ve dahi bu gazâ-yı ekberde gâzî olayım diyen kimesneye lâzımdur ki giceden iki bahş ki gide kalkup abdest alup namâz kıla. Eger vitr kılmamış ise teheccüd ile vitri on beş rek'at idüp kıla. Eger bir mikdâr za'f üzere olur ise ma'a'l-vitr tokuz kılup andan aşağa revâ görülmeye. Ve namâzdan fâriğ olduktan sonra başın secdeye koyup gözinden yaş ve tazarru birle kırk bir kerre لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ[3] *diye sâcid olduğı halde okıya. Ve tekellüf idüp ağlaya. Hattâ sabâh namâzı olunca tazarru ve istiğfâr idüp ağlaya. Nefsün kemlügini ve zamân-ı sâbıkda eyledügi nâ-ma'kûlât ve eyyâm-ı azîzin hevâya sarf itdügini tefekkür idüp nâdim ola. Ve Cenâb-ı İzzetün ziyâde lutf u keremi*

[3] "Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum" Enbiyâ, 21/87.

varlığın dahi zikr idüp kendüye mağfiret idecegini yakînen bilüp ümîd gâlib ola. Egerçi gâh zühd vera' gâlib olup havf ziyâde olur ama bana mağfiret ider mi itmez mi mertebesine varmaya. Öyle olsa fikri fâsid olur. İsti'âze vü istiğfâr ve berk-i tevhîd idüp ol fikri kendüden izâle eyleye [4b-5a].

Zikr-i Settâr: Halvetiliğin diğer tarikatlerden ayrılan önemli bir özelliği, kendilerine has olan Zikr-i Settâr'dır. Zikr-i Settâr'ı Yahyâ-yı Şirvânî'nin tertip ettiği rivayet edilmektedir (Rıhtım, 2011: 28). Muslihiddîn Gırnatevî de eserinde bu zikre özel bir yer ayırmaktadır. Eserinde zikr-i Settâr'ın Seyyid Yahyâ'ya ait olduğunu ve bunun gibi etkili bir zikrin ne İslâm'da ne de başka dinlerde bir benzerinin olmadığını vurgulayan Gırnatevî, zikr-i Settârın okunma usulünden ve değerinden bahsetmektedir.

Çünki vakt-i seher ola eger şeyhün kurbunda ise kalkup fakr ile halkaya girüp zikirde bile buluna. Ve çün namâzı kılalar ve du'âlar ideler ba'de cümlesi yerli yerine oturup içlerinden bir ikisi edeb birle bülend âvâzile Seyyid Yahyâ virdin okıyalar. Bâkîsi âdâb birle müstemi' olalar. Ve ol vird-i şerîf bir virddür ki eger bu dînde ve sâ'ir dînde misli yokdur. Evvelâ hazret-i Resûl sallallâhu te'âlâ aleyhi ve selem buyurduğı üzere ki Hak Te'âlâ içün toksan tokuz esmâ-i şerîfe vardur. Her kim ol esmâ' saysa cennete dâhil ola. Zâhir budur ki ednâ mertebe buna meşgûl olmakdur. Ve a'lâ mertebe oldur ki merâtib-i tevhîdi kat' idüp çünki tecellî-i zât ola. Cemî' esmâ vü sıfât böyledür. Bu mertebe ekmel-i kümmelîndür. وعلّم آدم اسماء كلّها mertebeleridür. Hak te'âlâ cümlemize müyesser idivire âmîn. İmdi bu vird-i şerîf ile beşâret olduğından gayri bir mertebesi dahi budur ki Fıkh-ı Ekberde i'tikâd-ı fâsidleri hilâfına ve ol hâlden bu cânibe dönmek içün edille vardur. Farzı ma'nisini bilene kifâyet ider ve ma'nîsin anlamayana yakîndür ki iştigâl sebebi ile nûrı kalbine sinüp gayri i'tikâddan dahi mahfûz ola. İmdi bu vird-i şerîfe iki ni'met vardur. Celb-i nef' ve def'-i zarr [5a-6a].

Muslihiddîn Gırnatevî, eserin 6a-10a sayfaları arasında zikr-i Settâr'ın tam metnini vermektedir. Bu zikrin baş taraflarından alınmış kısım aşağıda sunulmuştur:

Ve ol vird-i şerîfe budur ki zikr olınur: Ya Settâru Ya Settâr Ya Azîzü Ya Gaffâr Ya Celîlü Ya Cebbâr ve ya mukallibe'l-kulubi ve'l-ebsâr ve ya müdebbire'l-leyli ve'n-nehâr hallisnâ min azâbi'l-kabri ve'l-katî'atu ve'n-nâr İlâhî üstür uyûbenâ vağfir zünûbenâ ve tahhir kulûbenâ ve nevvir kubûrenâ ve'şrah lenâ sudûrena ve keffir annâ seyyi'âtinâ ve teveffenâ mea'l-ebrâr Sübhâneke mâ abednâke hakka ibâdetike Ya Ma'bûd Sübhâneke mâ arafnâke hakka ma'rifetike Ya Ma'rûf Sübhâneke mâ zekernâke hakka zikrike Ya Mezkûr

Sübhâneke ma şekernâke hakka şükrike Ya Meşkûr Fadlen minallâhi ve rahmeten şükran minellâhi ve ni'meten li'llâhi'l hamdü vel minnetü Elhamdülillâhi ala't – tâ'ati ve't-tevfîkı Ve nestağfirullâhe'l-azîme min külli zenbin eznebnâhu amden ve sehven ve hatâen ve nisyânen ve noksânen ve taksîren. Allâhümme leke'l-hamdü hamden yüvâfî niameke ve yükâfî mezîdeke nahmedüke bi-cemî' mehâmidikekullehâ. Mâ alimnâ minhâ ve mâ lem na'lem ve neşkuruke alâ cemî' niamike kullihâ mâ alimnâ minhâ ve mâ lem na'lem ve alâ külli hâlin ya muhavvile'l-hâli havvil hâlenâ ilâ ahseni'l-hâl. Allâhümme a'didnâ li külli hevlin lâ ilâhe illallâhu ve li külli ni'metin elhamdülillâh ve li külli rahâin eş-şükru lillâh ve li kulli bed'in bismillâh ve li külli u'cubetin sübhânallâh ve li külli zenbin estağfirullâh ve li külli musîbetin innâ lillâh ve li külli dîkın hasbiyallâh ve li külli kazâin ve kaderin tevekkeltü alellâh ve li külli tâatin ve ma'sıyetin lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh ve li kulli cebbârin anîd ve şeytânin merîd neûzu billâh ve li külli hemmin ve gammin mâşâallah len yağlibellâhe şey'ün ve hüve gâlibün ala külli şey'in hasbiyallâhu ve kefâ semiallâhu li men de'â la gâyete lehû fi'l-âhirati ve'l-ulâ lâilâhe illallâhu vahdehu lâ şerîke leh lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdu yuhyî ve yümît ve hüve hayyün lâyemût ebeden dâimen sameden bâkıyen bi-yedihi'l-hayr ve hüve alâ külli şey'in kadîr ve ileyhil masîr. La uhsî senâen aleyke ente kemâ esneyte alâ nefsike azze câruke ve celle senâuke ve la ilâhe gayruk.

Silsile-i Meşâyih-i Halvetiyye: Eserin 10a-13a arasındaki sayfalarında Halvetiyyenin silsilesi manzum olarak verilmiştir. Bu manzum silsilenin sonlarında silsileyi yazan kişi, Abdulmecîd Sivâsî'den bahsederken kendisinin de ondan feyz aldığını hatta bu şeyhten aldığı nûra göndermede bulunmak üzere mahlas olarak Nûrî'yi aldığını söylemektedir:

Nûrı oldı halâsa bâ'is-i tâm
Mahlas oldı ana bu Nûrî nâm

Muslihiddîn Gırnatevî'nin eserinde yer alan bu silsile-nâmenin kendisine ait olup olmadığı şüphesiyle kaynaklara baktığımızda, bu silsile-nâmenin Abdulmecîd Sivâsî'nin yeğeni olup kendisinden aldığı icâzetle İstanbuldaki Mehmet Ağa tekkesine şeyh olan ve ölümüne kadar geçen 28 yıl boyunca burada şeyhlik yapan Abdulehad Nûrî'ye (Baz, 2004) ait olma ihtimâli bulunan manzum bir silsile-nâme olduğunu gördük. Bu silsile-nâme Süleymâniye Kütüphanesi, Çelebi Abdullah Efendi Bölümü'nde 172/6 numaralı eserin 87a-91b sayfaları arasında bulunmaktadır. Şeyhlerin her birinin birer beyitle sunulduğu bu

manzum silsilede, tarikatta önemli bir yeri olan şeyhler ise birden fazla beyitte zikredilmişlerdir.

Eserde Tarikatın silsilesi Hz. Ali'den başlatılarak bu manzum silsile-nâmenin yazarı olan Abdulehad Nûrî'ye kadar getirilmiştir. Halvetilik Yahyâ Şirvânî'den sonra Habîb-i Karamânî, Ahmediyye, Şemsiyye ve Cemâliyye isimleriyle anılan dört ana kola ayrılmış, bu kollara bağlı her biri ayrı bir isim altında yayılan diğer şubelerle birlikte kolların kırk civarında olduğu tespit edilmiştir (Budak, 2014). Şemsiyye Kolu da Şemseddîn Ahmed tarafından kurulmuş olup sonradan Şemsiyye tarikatı, Şemseddîn Sivasî'den sonra Abdulmecîd Sivâsî ve Abdülehad Nuri döneminde Sivasiyye adıyla anılmaya başlanmıştır (Aksoy, 2010: 524).

Eserde verilen silsile şu şekildedir: Hz. Ali, Hasan el-Basri, Habib el-A'cemi, Davud et-Tai, Ma'ruf el-Kerhi, Seriyyü's-Sakatî, Cüneyd-i Mecbûrî (Bağdâdî), Mimşâd Dineverî, Şeyh Muhammed, Kâdî Vahyüddîn, Kutbeddîn Ebherî, Rükneddîn Necâşî, Şehâbeddîn Tebrîzî, Zâhid Geylânî, Şeyh MuhammedHalveti, Ömer Halveti, Ahî Mirim, Şeyh İzzeddîn, Şeyh Sadreddîn Hıyamî, Seyyid Yahyâ Şirvânî, Şeyh Muhammed Erzincânî, Abdulmecîd Şirvânî, Şemseddîn Sivâsî, Abdulehad Nûrî.

Nûrî'nin, bağlı bulunduğu tarikatının silsilesini sunarken şeyhlerin her birini birer cümleyle ve bazen sadece isimleriyle anarken bazı şeyhleri ayrıntılı olarak ele aldığı dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi Seyyid Yahyâ Şirvânî'dir. Nûrî, Halvetiliğin yayılmasını sağlayan bu büyük şeyh için şu takdirkâr ve övücü ifadeleri yazmıştır:

Seyyid-i sâlikîn olup Yahyâ
İtdi resm-i tarîki [ol] ihyâ

Halvetiler tarîkin ol sultân
Zâhir itdi bi-hattihî Şirvân

Rûşenâ Rûma andan irmişdür
Niçe a'mâ anunla görmüşdür

İmdi Yûsuf çü mısr-ı irfâna
Oldı kâyim-makâm ol sultâna

Hizmetinde çü yandı hemçün mûm
Dilleri rûşen itdi ol mahdûm [11b]

Nûrî'nin hakkında detaylı bilgi verdiği diğer kişiler de kendi şeyhi olan Abdulmecîd Sivâsî'nin şeyhleri olan Abdulmecîd Şirvânî ve Şemseddîn Sivâsî'dir. Elimizdeki bilgilere göre Abdulmecîd Şirvâni 963/ 1555 yılında Tokat'a gelmiş ve Şemseddîn Sivâsî de kendisine intisap ederek halifesi olmuştur (Aksoy, 2005: 5). Şemseddîn Sivâsî'nin de halifesi Abdulmecîd Sivâsî olmuş, o da kendi yeğeni Şeyh Abdulehad Nûrî'yi yetiştirmiştir. Bu hususlar elimizdeki eserde şöyle anlatılmaktadır:

Nüh sad altmış üç olup a'dâd
Hicret-i Mustafâ'dan ey hem-zâd

Kodı Şirvân ilin o pür-himmet
Basdı Rûm'a kadem zehî minnet

Bahr-i tevhîde ol idi gavvâs
…….[4] *çıkardı hâs*

Ma'rifet sâhilinde çü Sebbâh
Mevhibinden sunardı her dem râh

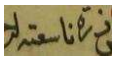
Zâhir u bâtın anda cem' idi
Bu nedür belki cem'a cem' idi

Reh-nümâ oldı niçe rindâna
Siyyemâ Şems-i dîn-i irfâna

Vâsıl itdi anı çün lâhûta
Girü irşâdı çekdi nâsûta

[12a] *Zulmet-i Rûmı kaldırup ol şâh*
Zâhir itdi fe-semme vechullâh[5]

---

4 Metinde şeklinde yazılmıştır.

5 Bu ifade Bakara Sûresi'nin "Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla

…..

Uydı ol şâha Şeyh Sivâsî
Kalmadı dilde zerrece pası

Buldı andan rızâ-yı Hak nûrın
Yakdı pervâne-veş kamu varın

Şemse irdi kamer gibi o nûr
Oldı âlemde gün gibi meşhûr

Müstevî oldı zâta çün âhir
Anda göründi bâtın u zâhir

Buldı buldurdı aşkı uşşâka
Bildi bildürdi Hakkı âfâka

Nice nâkısları idüp tekmîl
Aldı andan safâyı bu kalîl

Ya'nî Abdulehad ki Nûrîdür
Yüzi kara vü özi kurıdur

Bu beyitlerden sonra, şeyhi Abdulmecîd Sivâsî'ye duyduğu minneti dile getiren Nûrî, ismini saydığı şeyhlerin hürmetine Allâh'tan bağışlanma diler. Bu manzum silsile-nâmenin sondan bir önceki beytinde Adulmecîd Sivâsî'nin ölüm tarihi belirtilir ve son beyitte de Allah'a hamd u senâ ve Hz. Peygambere salavat getirilerek âl ü ashâbına dua edilir.

Sene bin kırk dokuz olunca hemân
Oldı hazret-ile o nûr-ı pîrân

Hakka hamd ü resûle ola selâm
Al ü ashâbı bula dârü's-selâm

Burada dikkat çekmek istediğimiz bir nokta da, Nûrî'nin kaleme aldığı bu manzum silsile-nâmenin Muslihiddîn Gırnatevî'nin eserindeki

bilendir." meâlindeki 115. ayetinde geçmekte olup "Allah'ın yüzü işte oradadır" anlamındadır.

metninin, yukarıda belirttiğimiz Süleymaniye nüshasındaki metinden daha sağlam ve tutarlı olmasıdır. Zira Süleymaniye nüshasındaki metinde müstensih, beyitler arasına başlıklar koymuş ve birçok yerde yanlış başlıklar atarak hangi beyitlerin hangi şeyhi anlattığı meselesini karmaşık hale getirmiştir.

Zikr-i Hafî ve Zikr-i Celî meselesi: Eserde değinilen önemli konulardan biri de tarikatlar arasındaki ayırt edici farklardan biri olan zikr-i hafî ve zikr-i celî yani gizli ve açıktan zikretme meselesidir. Bilindiği üzere Hazret-i Peygamber, Mekke'den Medine'ye hicret esnasında saklandıkları mağarada Hz. Ebubekir'in kulağına kalbî zikri üç defa telkin etmiştir. Başka bir zaman da Hz. Ali'nin isteği üzerine ona açıktan üç kere *Lâ ilâhe illallâh* zikrini çektirmiştir. Bu yüzden de tarikatlar zamanla bu iki olaya dayanarak, silsileleri Hz. Ebubekir'e ulaşanlar ve gizli zikri esas alanlar, yani Bekrî tarikatlar; silsileleri Hz. Ali'ye ulaşıp, açıktan zikri esas alanlar, Alevî tarikatlar şeklinde isimlendirilmişlerdir. Bu anlamda Halvetiyye tarikatı, Alevî tarikatlar kategorisine girmektedir (Aşkar, 1999: 554). Bu makalede incelediğimiz eserin "*İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye*" şeklinde olan ismindeki "Aleviyye" kelimesi bu hususa işaret etmektedir.

Muslihiddîn Gırnatevî eserin bir yerinde (15b) okuyucuya hitap ederek "*zikri cehrî olmakdan ihfâ olmak yegdür. Allâh te'âla cemî hafiyyâtı bilür, ne lâzımdur hay hûy itmek*" şeklindeki bir düşüncenin akla gelmesinin yanlış olduğunu belirterek bunun büyük bir vesvese olduğunu söyler. Zikr-i hafînin/gizli zikrin Nakşîbendilik gibi Hz. Ebûbekir'e dayanan zühdî tarikatlarda var olduğunu belirten Gırnatevî Hz. Ali'ye dayanan Halvetilikteki zikr-i celînin/açıktan zikrin özelliklerini ve amacını şöyle belirtir:

İhfâ ashâbı gayri tâyifedür. Anlara Nakşîbendî dirler, Ebîbekir hazretlerine müntehîdürler. Bu tarîk tarîk-i aşkdur, âteş işidür. Sür'atle iş biter. Zühd yolı uzakdur geç olur. Kande olur ki bir âdem kırk yıl fenâ tahsîl edince sabr ide. İbâdet ü riyâzet aşksız hele. Hülâsa-i kelâm her ne vech ile olursa zikr-i cehrîye men' ider yokdur. Öyle vesvese seni zikrullâhdan alı komasun. Ve eger dersen ki ihfâ zikri Allâh te'âla işidür ne lâzım ki cehr ile ideyüz. Cehrile zikirden murâd halka ve Hâlıka işitdürmek degildür. Sağır nefsün işidüp dahı cemî' kuvâ-yı nefsâniyye işidüp uyandırmakdur.[15b-16a]

Bu izahtan sonra cehrî zikrin nasıl yapılacağı hakkında kısa bir bilgi verilir.

Halvet ve Oruç Tutma: Eserin 16b-19a sayfaları arasında ise Muslihiddîn Gırnatevî, Halvetilikteki oruç tutma ve halvete girme meselesine değinir. Buna göre Halvetilikte her şeyden önce Perşembe ve pazartesi günleri oruç tutulmalıdır. Fakat nefsi ıslah etmek adına, herhangi bir yerde kendisine yemek teklif edilirse de kabalık edip oruçluyum dememeli, teklifi kabul etmeli, bu orucun da kazasını tutmalıdır. Bu tür tekliflerle de sık karşılaşmamak için, oruçluyken insanlarla pek görüşmemek yani uzlette olmak gerekir. Ayrıca oruçluyken dili gıybetten ve kulağı gıybet dinlemekten alıkoymalı, bütün azalarına da oruç tutturmalıdır.

Nefs-i gûlı bende içün oruç tutmak gerekir. Oruç şöyle gerekdür ki bir yerde yemek teklîf olup oruçluyum bir gılzet idüp ben oruçluyum dimekden anlar ile yiyüp kazâ eyleye. Lâkin mürîde lâzımdur ki oruçlı olduğı güni kâdir olduğu kadar uzlet üzere olup halka karışmaya tâ ki oruç sahîh ola. Ve dili gıybetden sâlim ve kula[ğı] işitmekden asîm ola [17a].

Halvetilikte önemli bir sünnet olarak uyulan i'tikâf hakkında da ayrıntılı bilgiler veren müellif, Hazret-i Peygamberin bu sünneti terk etmediğini, yapamadığı sene için sonraki sene 10 gün fazladan i'tikâfta kaldığını belirterek Halvetî müritlerinin de bu sünnete uymakta istekli olmalarının gereğini belirterek, i'tikâfa giren kişinin neler yapması gerektiğini izah eder [17b-18a].

Halvetilikte, tarikata isim olacak kadar önemli bir yeri olan halvete de değinen yazar, halvetin süresinin kırk, yedi ve üç gün olduğunu belirtir. Önemli olanın sayılar değil, elde edilecek netice olduğunu vurgulayan Gırnatevî, bu işin aşk işi olduğunun ve her şeye rağmen halveti kırk güne ulaştırmaya gayret etmenin önemli olduğunun altını bir kez daha çizer: *Ve halvet hakîkatde kırk gün veya yedi gün veya üç gündür. İhlâs ehli olıcak ihvân üç gün kırk gün berâberdür. Âteş işidür, te'sîri kavîdür. Ammâ kırk gün halvet itmeğe itmân gerek [18a].*

Şeyhe Mutlak İtâat Gereği: Muslihiddîn Gırnatevî'nin üzerinde önemle durduğu bir mesele de bu eserin baş tarafında da değindiği şeyh-mürîd ilişkisidir. Tarikatta kılavuzsuz giden kişinin netice elde edemeyeceğini belirten Gırnatevî, Hz. Mûsâ ile Hz. Hızır'ın Kur'an'da da bahsi geçen meşhur meseline işâret ederek şeyhe mutlak itâati ve şeyhi sorgulamamanın önemini vurgular. 19a-23a sayfaları arasındaki bu bölümde mürîdin şeyhe nasıl saygı göstermesi ve aldığı eğitimin faydalı olması için nasıl davranması gerektiği anlatılmaktadır.

Rüyâ bahsi: Eserin 23a-25b sayfaları arasında tarikatlarda önemli bir yeri olan ve mürîdlerin eğitimlerine devam etmelerinde katkısı olduğu düşünülen rüyâ meselesi ele alınmaktadır. Bu bölümde mürîdin, gördüğü rüyâyı şeyhe tabir ettirme âdâbı ve mürîdin gördüğü her şeyi manevî eğitiminin tamamlanması açısından hayırlara yorması gerektiğinden bahsedilir.

Sâlik her ne görse hayr-ı mahz imiş hemîn öyle bilüp ol i'tikâd üzere ola. Şeyh her nece ki ta'bîr iderse cân-ile kabûl ide. Kendü akl u ilmine i'timâd itmeyüp ta'bîr şöyle gerek idi dimeye. Ve cümle benüm düşüm ta'bîr eyle dimeye. Şeyh ta'bîr itmezse …. vakt olur ki şeyh itmedügi bir hikmet vardur ki ta'bîr itmeyüp bir fâtihâ ile geçer gider. Yahud budur ki ta'bîr itmemeden bir hayr vardur. Şeyh bilür sen bilmezsin. Hâsıl-ı kelâm bu ki vâkıanı söyleyüp ve duâsını alasın [25a].

Riyâzet: Eserde üzerinde önemle durulan konulardan birisi de riyâzet meselesidir. Eserin 25b-29a sayfaları arasında bulunan bu bölümde, öncelikle "*mütekaddimîn kuddise sırruhum dervîşlerine itdürdükleri riyâzet bu zamânda kâbil degildür [25b]"* diyerek eskilerin uyguladıkları ağır riyâzetlerin zamane insanlarına uygulanamayacağını belirten Gırnatevî, Muhyiddîn İbni Arabî gibi zatların riyâzetlerinden bahseder. İbni Arabî'nin "*Biz yeni tâlib iken bir nice tâlib ile kırk gün mikdârı taâm yimedük, gıdâmız Kur'ân okumak idi [26a]"* şeklindeki sözlerini aktaran Gırnatevî, "*Bu mertebe zamânede yokdur, ihtiyâr ider azdur [26a]"* diyerek kendi zamanlarında müritlere orta riyâzetin tavsiye edildiğini söyler. Orta riyâzetin de nefsin yavaş yavaş yemek yemekten uzaklaştırılması, yani nefsi az yemeğe alıştırmak olarak tarif eden Gırnatevî, bu bölümün geri kalanında nefsi yavaş yavaş riyâzete alıştırma usullerinden bahseder. Ardından da riyâzete alışmak için Allâh'ın inâyetine ihtiyaç olduğundan bahsederek bunu elde etmek için de önemli bir vesile olan evliyaların nazarına mazhar olmak gereğine değinir. Bu bölümde evliyaların nazarına mazhar olmak için okunması gereken iki sayfa uzunluğundaki (27b-29a) bir dua metnine yer verilir:

İmdi inâyet kazanmağa sebeb evliyâ nazarıdur ve evliyâ nazarın ele getürmege yolı budur ki sana tahrîr itdüm ve hazret-i kutb-ı âlem salavâtı budur ki Fahreddînden menkûldür. Allâhümme ... [27b]

Halvetî Mürîdinin Uyması Gereken Usüller: Muslihiddîn Gırnatevî, eserinin 29a-36a sayfaları arasında Halvetilik yolunda belli aşamaları geçmiş bir mürîdin uyması gereken sekiz usulden bahseder. Gırnatevî'nin Halvetiliğe dair söylediği ilk dört usul, ibâdetlerle ve

mürîdin ahlakının güzel olmasıyla ilgilidir. Bunlar aşağıda görüleceği üzere birer cümleyle ifade edilmiştir:

Dahı bilesin ki usûldendür subh namâzından bir mikdâr evvel seherîdür, teveccüh üzere bulunasın. Ve dahi usûldendür devâm üzere abdest ile olasın. Ve dahi usuldendür samt üzere olup evkâtı yâ zikr yâ fikr ile geçiresin, gıybet söylemedügin takdîrce dinlemeyesin. Ve dahı usûldendür ki cümle âlemi eyü bilesin [29a-29b].

Bu dört usulden sonra mürîdin seyr ü sülûkta ve tarikatta gördüğü eğitim neticesinde uyması gereken diğer dört usulden de bahsedilir. Bu bölümdeki usulleri "*usuldendür ki*" şeklinde giriş yaptığı bir cümleyle özetleyen yazar, bu usüllerin her birinin hikmetini uzun uzun anlatır. Aşağıda sadece bu usulleri belirten cümleler alıntılanmıştır:

Dahı usûldendür ki dervîşden şeyhden meczûbdan her kimi göresin cümlesin velî bilesin ammâ anlar ile musâhabet itmeyesin [29b].

Dahı usûldendür ki tarîk-i tevhîde füyûzâtını ne dervîşe ve ne gayriye söylemeye. Meger şeyh bir dervîş ile karındaş eyleye. O vakt karındaşı olan dervîş ile söyleşe [29b].

Dahı usûldendür ki mâdâm ki mürîd berzah-ı kübrâdan ubûr itmeyince vesvese-i şeytânî vesvese-i nefsâniyeye tâbi olup bir vechile şeyhden ayrılup bir yana sefer itmeye [32b].

Dahı usûldendür ki mürîd evvel ve ikinci ve üçünci esmâda iken çok duâ vü tazarru' eyleye [34b].

Nefsin Islâhı ve Seyr ü Sülûk Mertebeleri: Muslihiddîn Gırnatevî, eserinin geri kalan 22 varaklık bölümünü (36a-57a) bütün tarikatlarda mühim yer tutan nefsin türleri, nefis ıslahı ve seyr ü sülûk meselesine ayırmıştır. Gırnatevî, Halvetilik tarikatının bütün tarikatların merkezinde olduğuna dair uzun bir giriş yaptıktan sonra, "*İmdi bilgil ki bu tâife-i şerîfe kaddesallâhu esrârehum yedi esmâ-i ilâhî ki usûl-iesmâ dinilür birer birer kalbine düşürüp cümlesini tekmîl edince nefs ü akıl ve kalb ve rûh fenâya virüp…. [36b]*" cümlesinden sonra dabu tarikatın Allâh'ın yedi ismine dayandığını, her bir ismin mertebesinde nefsin ve kalbin bir mertebesi olduğunu, bu mertebelerin tamamlanmasıyla insanın seyr ü sülûkünü tamamlayacağını belirtir.

Muslihiddîn Gırnatevî yedi isim başlığı altında her bir makamda sâlikin esmâ-i ilâhiyyeden hangi isme mazhar olduğu, bu mertebedeki nefsinin ismini ve suretini, seyrinin türünü, gördüğü âlemin adını, bu makamdaki hâlini, kalbin bu makamdaki adını, ulaştığı mertebeyi ve bu

makamdaki nûrun rengini anlatarak mürîdin bu makamdan geçmesi için yapması gerekenleri anlatır. Yedinci makamdan sonra da seyr ü sülûku tamamlayarak kâmil insan olan ve benliğini ortadan kaldıran kişinin ulaştığı son mertebenin tarifi yapılır. Bu bölüm hakkında fikir vermesi açısından, aşağıda bu bölümün en kısa anlatılan makamı olan yedinci makam ve sonraki mertebenin anlatıldığı kısım alıntılanmıştır.

Fasl fî ismi's-sâbi': *Yedinci ism ki nûrı bî-reng ü bî-nişândur nefsi nefs-i kâmiledür seyri seyr-i billâhdur. Fenâ-ender-fenâdur ve makâmı cem'ü'l-cem'dur ya'nî cem' ile farkdur. Ve bekâ-ender-bekâdur. Ve bu makâmda hilâfet-i hakkânî tahakkuk bulup Âdem aleyhisselâmun hilâfeti nice idügin ve cemî' esmâ-i ilâhiyyeye mazhar olduğı diyü virürler. Hakâyık-ı enbiyâ merâtibi bilinür. Seyirlerün nihâyetidür. Egerçi ki kibâr-ı enbiyâ vü evliyâ bidâyetidür zîrâ âlem-i lâhûta nihâyet yokdur lâkin bunda her neye vâsıl olursan hâlet-i ıtlâkda cümle mevcûdât-ı fânî sensiz kazanc-dâr olmaya ki sana mertebe-i enbiyâya vâsıl oldun dirlerse kanâ'at idesin. Çünki sultânımıza* قل ربّ زدنی علما[6] *buyuruldı. Kurb-ı kanâ'at olmaz.*

Bir mertebemiz dahi kaldı. Ey karındaş-ı dîn ve vâsıl-ı râh-ı yakîn bil ki yedinci esmâ evvelinde bir hâl olur. Çünki görür ki fenâ tamâm olur ve vücûd-ı müste'ârîden bir şey kalmadı. Nefs [ve] akıl ve kalb ve rûh cümle fenâ olup lezzet-i ıtlâkile mütelezziz olduğından ve çünki esb-i taleb pâ-bend ü köstegin üzdi ise temkîn hâsıl ider. Gözini aç sa'y eyle ki ol temkînden girü telvîne düşesin. Tâ ki Beyza-i lâhûtdan ferh-i akdesi çıkarup [7] إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ *sırrı nice idügin tuyasın. Ve ism-i câmi' sırrına vâsıl olup kün fe-kân dadını zevk idesin. Allâhu Te'âlâ bize ve size cümle zikr olınan merâtibi müyesser idivire ve hâlimiz makâlimiz gibi belki dahi bülend eyleye. Ve şeyhimiz Şeyh Sivâsî ya'nî Abdülmecid ez-Zîlî Allâhu te'âlâ sırrını akdes eyleye ve cemî' silsilemiz selefleri sırlarını akdes eyleyüp ve şefâ'atlerinden mahrûm itmeye. Âmin bi-hürmeti seyyidi'l-murselîn rûhları içün fâtiha [55a-57a].*

Muslihiddîn Gırnatevî'nin bu bölümden sonra gelen 57b-58a sayfalarında, çalışmamızın başında değindiğimiz gibi, sebeb-i te'lîf bölümüne geçtiği ve bu bölümde eseri yazma sebepleri ile bu eserine *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti 'Aleviyye* ismini verme nedenini izah ettiği görülmektedir. Çalışmamızın başında bu bölüm anlatıldığı için bu bahse yeniden değinmiyoruz.

6 "Rabbim, benim ilmimi artır." de. Taha, 77/114.

7 "Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar." Fetih, 105/10.

Sonuç ve Değerlendirme

Tasavvuf çalışmaları içinde, tarikatların yapısı ve topluma etkileri önemli bir yer tutmaktadır. Türk toplumunu derinden etkilemiş bir tarikat olan Halvetiliğin de diğer tarikatlar gibi bütün yönleriyle, ayrıntılı olarak ele alınması gereği ortadadır. Çalışmamızda da görüldüğü üzere, *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti 'Aleviyye* isimli bu eserde Halvetilik hakkında merak edilen birçok mesele ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Halvetilikle ilgili birinci el kaynak durumunda olan ve Halvetiliğin âdâb ve usullerinden bahseden böyle değerli bir eserin tam metninin neşredilmesinin bu alanda çalışanlar için büyük faydalar sağlayacağını düşünmekteyiz. Ayrıca biyografik kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan Muslihiddîn Gırnatevî'nin ilk defa bu çalışmamızla gün yüzüne çıkan "*Kitabu'l-Fusûl Fî tercemeti Hasâisi'r-Resûl*" isimli eseri ile çalışmamızda ayrıntılı olarak tanıttığımız *İstivâ-yı Tarîk-i Muhammediyye fî Silsileti'l-'Aleviyye*'sinin metinlerinin yayımlanıp incelenmesi sayesinde bu değerli müellifin hak ettiği değeri görmesi temennisindeyiz.

Kaynakça

Aksoy, H. (2005). Şemseddîn Sivâsî, Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı, Eserleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IX (2), 1-43.

Aksoy, H. (2010). Şemseddîn Sivasi. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (c. 38, ss. 523-526). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Aşkar, M. (1999). Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX, 535-563.

Baz, İ. (2004). *Abdulehad Nûrî-i Sivâsî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Budak, A. (2014). *Halvetî Tarikatının Osmanlı Toplum Yapısıyla Sosyo-politik ve Kültürel Etkileşimi (XV. Yüzyıl Amasya Şehri Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, F. (2010). *İstanbul'da Halvetî Tekkeleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Serin, R. (1984). İslam Tasavvufunda Halvetiler ve Halvetilik. İstanbul: Petek Yayınları.

Söylemez, O., İçli, A. (Ed.) (2013). *Uluslararası Seyyid Yahya Şirvanî ve Halvetilik Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Eskişehir: Eskişehir Valiliği Yayınları.

Tatçı, M. (2013). *Halvetî Şabani Yolunun Adabı (Miyarı Tarikat)*. İstanbul: H Yayınları.

Uludağ, S. (1997). "Halvet", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (c. 15, ss. 386-395). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yavuz, Y. Ş. (1997). "el-Hasâisü'l-Kübrâ", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (c. 16, ss. 276-277). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.